

פרשת קרב

מאי 1942. כראשם של ה"קורפוס האפריקאי" והדיביזיות האיטלקיות המשוריינות התכונן רומל לתקוף את קדיחהגנה הבריטי, שנמשך בכיוון כללי צפון-דרום, מעין גזאלה לחופי לוב, דרך המדבר ועד לביריחכים. לקדיחהגנה זה, שעיקרו שדה-מוקשים רצוף, היתה צורת V בקצהו הדרומי, כשביריחכים בקדקד ה-V. מצב זה הקנה למוצב ביריחכים חשיבות יתרה.

משימות הצרפתים היו:

- אם ינסה האויב לשטוף את המוצב, יש לכוון את תנועותיו דרומה, עמוק למדבר.
- אם יצליח האויב לפרוץ דרך שדה המוקשים, יש לתעל את התקדמותו.
- יש לחסום ולבלום כל התקפה מכיר-טנג'נדר בכיוון ביר-אל-גובי.

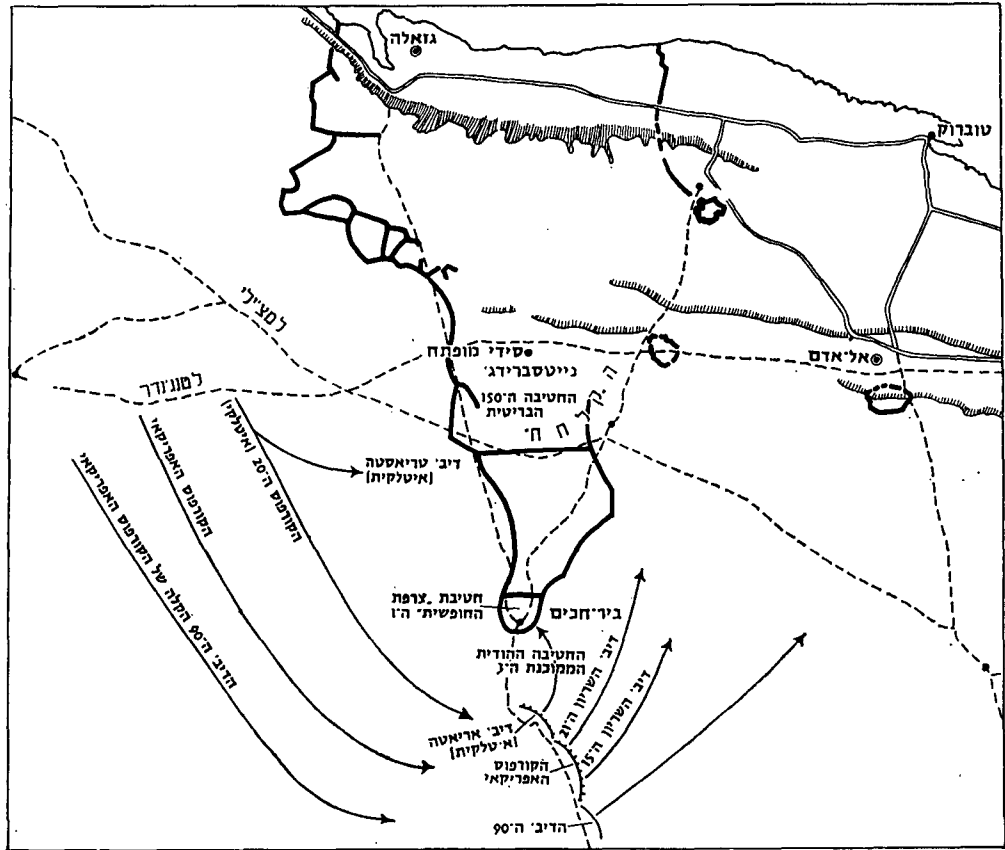
תוכנית התקפתו של רומל, שנקבעה ל-26 במאי, הוכנה לפרטי פרטיה. היא התבססה על שטיפת קדיחהגנה הבריטי בדרום, כאשר ביריחכים תשמש כצור, תוך כדי ביצוע התקפת הסחה חזיתית בצפון. החטיבה הראשונה של "צרפת החופשית" התמקמה בביריחכים ב-14 בפברואר.

ביריחכים

הגנה במדבר

א. מרקאן

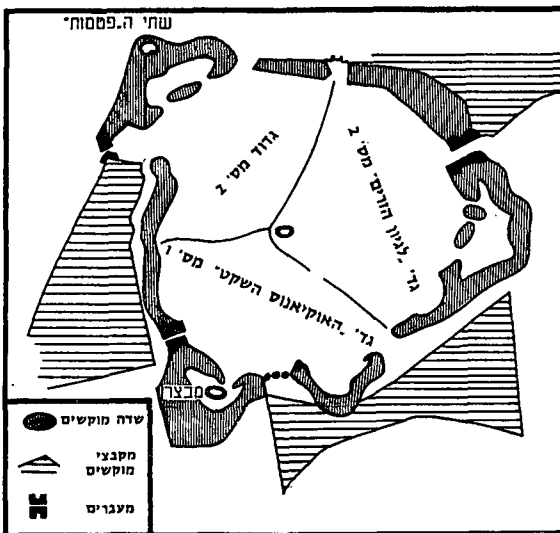

חיזור המוצב

מרבית כלי-הרכב חופרו באדמה. עבודת חפרפרות זו, אשר הוכיחה את יעילותה בשעת ההפצצות וההפגזות, נבעה מהרצון למצוא מחסה מפני החום והאבק לא פחות משנבעה מהצורך לעמוד בפני התקפות-אויב. ואכן, בעומק של שני מטרים מתחת לפני הקרקע שררה קרירות יחסית; מקובל היה גם להטמין שם את קופסאות היחידות שהוצבו בביר-חכים והיוו את החטיבה הראשונה

מפת המוצב

ביר-חכים אינה נוה-מדבר משופע דקלים, כפי שרבים טועים לחשוב, אלא מישור מדברי מכוסה חול ואבנים. אמנם היתה במקום איוו באר עתיקה, אך היא התיבשה תוך ימים ספורים. מלבד החום הלוהט, ציפתה לחיילים מכת-מצרים אחרת באיזור מדברי זה, בו די במשב הקל ביותר כדי להעלות ענני אבק — סופות החול.

למוצב היתה צורה של מעגל בקוטר של שלושה קילומטר-רים, שהשתרע משתי ה"פסמות" בצפון-מערב, שהינן שרי-דיהן המוגבהים של בריכות מים עתיקות, ועד למוצב בדרום, שאינו אלא מצודה עתיקה והרוסה ללא כל ערך בקרב מודרני.

מוצב הפיקוד של גנרל קניג נמצא בערך במרכז המוצב, בשקע-קרקע קל. הוא היה עשוי מיריעת אוהל, הצמודה לצידה של משאית מחופרת למחצה. לעתים קרובות יצאו מהעמדה רצים דחופים, בשל ניתוק הקשר הקוי עקב ההפגזות וההפצצות.

עם תפישת המוצב הועסקו כולם — פרט לגייסות המחפים של הגדודים ה-2 וה-3 של לגיון הזרים, שיצאו להטריד את האויב ולאסוף ידיעות — בשכלול מערך הביצורים. מעבר למתחם עצמו היה מיקוש פרא, מסביב למתחם הונח שדה מוקשים מאבטח צפוף, ובתוך המתחם קויימה פעילות התחפרות קדחתנית. כל אחד התקין לעצמו שוחה צרה ועמוקה. יחידות מספר, אשר הצליחו להתקין תעלות קשר (הדיפון) היה קשה מאד באדמה פריכה זו), ניהלו "חיים תת-קרקעיים".

של „צרפת החופשית“ היו מורכבות מן הגדוד מס' 2, מגדוד „האוקיאנוס השקט“ מס' 1, מגדוד המק"בנים הצפון-אפריקאי, מן הגדודים ה-2 וה-3 של לגיון הזרים, וכן מיחידות תותחנים, הנדסה וחיילי הצי. בעצם שולבו כאן כל הלאומים המרכזיים את הקיסרות הצרפתית: מלגשים, סנגלים, קנאקים, מרוקאים, קמבודים, אפריקאים מאובנגי-שרי, אנשי האי מאוריציוס (אנגלים, שסופחו לחטיבה מפאת היותם דוברי צרפתית).

בחטיבה היו גם חיילים בריטיים, שנשלחו כדי ללמד את האנשים להפעיל את תותחי הבפורס, שהגיעו זה מקרוב. הם נשארו בביר-חכים משך כל הקרב.

כל יחידה היתה אחראית לגזרה מוגדרת. עיקר העתודה היה מורכב מגדוד לגיון הזרים ה-3, שמוקם מעט מאחרי שאר היחידות.

מ'14 בפברואר עד ל'26 במאי נמשכה העבודה בביר-חכים ללא-לאות, כך שלעת ההתקפה היו ביצורי המוצב מוכנים.

ההתקפה

ביום ה'26 במאי אחר הצהריים הבחינו הגייסות המחפים, שסיירו במערב, בשני טורי אויב רבי-עצמה, שנעו בכיוון ביר-חכים. כולם המתינו להתקפה, והמוראל היה גבוה; זה זמן רב שנשתוקקו להתמודד עם הגרמנים. כל הלילה נשמעו טרטורי מצועים; קו ההגנה אוגף, ב'27 במאי, בשעה 0900, תקפו 75 טנקים את המוצב מול פתחו הדרום-מערבי. היו אלו השריונים של הדביזיה האיטלקית אריאטה. דיביזיה זאת — שהופקדה על תנועת האיגוף המתוכננת על-ידי רומל — תעתה קצת במדבר, נתקלה מדרום בביר-חכים בחטיבה הודית, הפיצה אותה לכל רוח, ופנתה שמאלה מוקדם מדי, בחשבה שהיא בקצה קו-ההגנה. משום כך הגיעה הדיביזיה דרום-מזרחית לביר-חכים, תחת שתגיע לאיזור שמר מערב לנייטסברידג' (שם נערכה החטיבה הבריטית ה'150).

הקרב נמשך למעלה משעה. 18 כלי-הרכב המשוריינים הראשי שונים נפגעו באש התותחים בני 75 המ"מ, אשר הוכיחו עצמם ככלי-נשק נ"ט מצויינים — אולם ששה טנקים הצליחו בכל זאת לחדור לביצוריו הפנימיים של המוצב. אחד מהם ירה פגז בן 47 מ"מ מטוח של 15 מטר לעבר עמדתו של מפקד פלוגת הלגיון. הפגז חצה את המחסה של הקצין בלי להסב לו כל נזק, וזה האחרון מיהר לשרוף את נס הפלוגה מחשש שיפול בידי האויב. טנק אחר חצה את המוצב מקצה אל קצה, בלי לירות אף פגז אחד; פשוט לא היה בו איש. ב'1130 עזב האויב את השטח. הגנתם העיקשת של הנצורים לא איפשרה לו להפעיל את הרגלים.

הדיפתה של ההתקפה הראשונה

תוצאות התקפה ראשונה זו: 32 טנקי-אויב הוצאו מכלל שימוש; בשבעה מהם פגע אחד מרבי-הסמלים של הלגיון בתותח עליו פקר. נשבו כ'100 איטלקים — ביניהם קולונל אחד, אשר החליף את הטנק שלו שלוש פעמים במשך ההתקפה (הוא עתיד היה לקבל, לאחר מכן, את „עיסור הזהב“ עבור אומץ-לב). הפתעת האיטלקים היתה גדולה כאשר נודע להם, שיש רק חטיבה אחת בביר-חכים. בימים הבאים היו אי-אלו מגעים, אך האויב לא חידש את

בסיור בכיוון דרום, שנערך ב'27 במאי אחרי הצהריים, נאספה על ידי אנשי החטיבה קבוצה של כ'600 הודים, פליטים מההתקפה של אותו יום. הגרמנים השאירום בלב-המדבר, לאחר שגילו את שער ראשם וזקנם — עלבון קשה ביותר עבורם. הם נתקבלו בחטיבה בזרועות פתוחות, אך היוו לאחר מכן מקור לא אכזב לדאגות ולתקלות. הם סירבו לאכול את בשר הבקר, אך לעומת זאת נהגו בשעת הצורך, לשנות את מי-הרדיאטורים של כלי-הרכב — דבר שפגע חמורות במלאי. למרבה המזל פוזו ההודים לעורף מספר ימים לאחר מכן.

התקפתו. חיילים מהלגיון נשלחו להבעיר את הטנקים שנפגעו, כדי שחיל-האוויר לא יפציצם לשוא.

בשבת, ה'30 במאי, עזב האויב את שדה הקרב. הוא הותיר אחריו 43 טנקים, 8 נושאי מקלעים, כלי-רכב רבים אחרים ו-260 שבויים. אבידות הצרפתים — 3 פצועים קל.

מח'31 במאי ועד ה'2 ביוני התכוננה החטיבה לרדיפה אחרי האויב הנסוג. האירועים העיקריים בשלושת הימים האלה — ביקורו של גנרל דה-לרמינה, אשר בא לברך את היחידות על הצלחתן, וההפצצות הראשונות של „שטוקות“.

ביום שני, 1 ביוני שעה 1800 צלל „שטוקה“ אחד ותקף צות של תותח נ"מ, שאויש על-ידי חיילי-הצי. שבעת אנשי הצות המשיכו לירות מבלי לתפוס מחסה (תגובה אופיינית של אי-ישרי: אין מחסות על סיפונה של אניה). הפצצה פגעה במרחק של שני מטרים מהתותח וחסלה את הצות כולו. האוירה היתה מעיקה, והאנשים חששו מהתקפה נוספת. ב'2 ביוני נפתחה המערכה השנייה על ביר-חכים. הפעם צריכה היתה ההתקפה להתנהל על-ידי רומל עצמו. אלא שלא הטנקים הופיעו אותו בוקר, כי אם מכונית נושאת דגל לבן. שני קצינים איטלקיים, שלא ידעו מלה אחת צרפתית, באו להתרות במגינים ולשכנעם, שמוטב להם להיכנע. גנרל קניג השיב פניהם ריקם באדיבות רבה. היה זה האולטימטום הראשון. האולטימטום השני — מכתב חתום על-ידי רומל עצמו — הגיע למחרת היום. כתשובה על-יך הונחתה אש ארטילרית על כל עצם שהיה בתחום הפגיעה.

התקפות חוזרות ונשנות

האולטימטום השלישי הובא על-ידי נציג, אשר לא עבר אפילו את פתח המחנה. בדרכו חזרה עלה רכבו על מוקש, והוא נאלץ להמשיך ברגל. מיום ה'2 ביוני כבר הבינו כולם שהמצב רציני, אך למרות זאת לא נתגלו כל סימני עצבנות במערך. ההחלטה היתה נחושה: להילחם עד הסוף.

מאותה שעה לא שונתה צורת ההתקפה: הרעשה מכינה אינטנסיבית של הארטילריה, הפצצה על-ידי חיל-האוויר, התקפת טנקים ונסיון פריצה של רגלים. בלילות ניסו קבוצות של מפני-מוקשים לפתוח מעברים — אך מגיני ביר-חכים טרחו ללא-ליאות לסגרם בכל פעם. עצמת האש המונחתת בימים „הטובים“ היתה שזה לזו שהונחתה במערכת ורדן! ב'3 ביוני בוצעו חמש התקפות „שטוקה“; ארבעה גלים של „שטוקה“ ב'4 ביוני בין 0600 ל'0800. ההנחתות הארטילריות

קבלה בקורת רוח כללית: הכיתור החדיר הרגשה בלתי נסבלת. בליל 10/11 ביוני הכינו את הפינוי. קבוצות מפני המוקשים נצטוו לפרוץ פירצה בשדה-המוקשים. על חיל-הרג לים היה לנוע קדימה ולפרוץ את קו האויב. כל-י-הרכב היו צריכים לנוע בחמישה מסלולים.

כל מה שלא ניתן להילקח הושמד. מיכלי-הבנזין נוקבו, האוהלים נקרעו לגזרים, התפצים האישיים שוברו. משאיות רבות הושמדו במקום; אחרות נפגעו על-ידי ההפגזות הארטילריות, ומי הרדיאטורים נשתו זה מכבר על-ידי ההודים.

שתי פלוגות נשארן כמשמר-עורפי במוצב, כדי להוליך את האויב שולל ולעורר רושם שההתנגדות נמשכת. בשעה 2200 תפס כל אחד את מקומו לקראת היציאה. היה קר מאוד. מרבית החיילים לבשו את מעליהם. בחצות חדר כל-י-הרכב הראשון למעבר ועלה על מוקש. גורלם של רבים אחרים היה דומה. בבת אחת פתחו מקלעי הגרמנים (המ.ג. החד-שים שהופיעו לראשונה בלוב) באש. לאור כל-י-הרכב הברזים ופצצות התאורה המוטלות לכל עבר, נראה הטור כמשורר תקי. מבוכה שררה בין החיילים, שחיפשו את המעבר בשדה המוקשים. פשר ההתפוצצויות התברר עד מהרה: המעבר לא נמצא בציר שצויין, וקבוצות החבלנים לא הספיקו להניח סרט סימון לבן לציון מקומו. גנרל קניג פקד על נושאות הברן לנוע קדימה ועל כל-י-הרכב — לבוא בעקבותיהן.

שלושה קני מקלעים של האויב חסמו את המעבר. לויטי דינאי התפרץ עם נושאת-הברן שלו לעבר המקלע הראשון והשתקו בעזרת רימונים. הוא המשיך באותה תנופה למקלע השני והשמיד גם אותו. בשלישי נעצר ונהרג במקום. אך המעבר נפרץ, והיחידות הצליחו לעבור.

מקום המפגש נקבע מספר קילומטרים דרום-מזרחית מביר-חכים, אך חייליו של גנרל קניג התפורו במדבר ולא כולם הגיעו למפגש. מפאת הערפל שירד עם שחר תעו רבים ואבדו.

סיכום

אבידות האויב: 50 טנקים; 11 נושאות מקלעים; 5 תותחים מתנייעים; 7 מטוסים; 125 שבויים גרמניים; 158 שבויים איטלקיים.

אבידות הצרפתים: 900 הרוגים, פצועים, נעדרים או שבויים, רובם בשעת הפינוי; 40 תותחים בני 75 מ"מ; 8 תותחי בופורס; 5 תותחים בני 47 מ"מ,

ו-250 כל-י-רכב שהושמדו.

החיילים הצרפתיים הצליחו להחזיק מעמד כגבורה כמשך 16 ימים ו-16 לילות נגד אויב, שעלה עליהם בהרבה מבחינה כמותית. הם הסבו לו אבידות ובלמו לזמן מה את התקדמויות — דברים אשר היה להם משקל לא מבוטל כהמשך המערכה.

כביר-חכים עוררה צרפת הלוי-חמת את הערצת העולם כולו.

נמשכו כל שעות היום, מהפצעת השחר ועד לאחר רדת הלילה. שעות החשיכה נוצלו לחלוקת מזון ומים, משום שביום לא היתה כל אפשרות לנוע במוצב — כל אחד היה מרותק לשותתו. פגזים חודרי-שריון חלפו, כשהם ניתזים מהקרקע כדגים מעופפים — מחזה מרשים אך מסוכן ביותר. המפציצים הגרמניים נתקלו תכופות במטוסי קרב בריטיים. ב-3 ביוני הפיל ה-ר.א.פ. שבעה מפציצי „שטוקה“. לאחר הקרב עברו מספר מטוסים בריטיים בטיסה נמוכה מאוד מעל למוצב, והחיילים הניפו את קסדותיהם לאות שמחה והכרת תודה.

הארטילריה של ביר-חכים ירתה ללא הפסק ובדיוק רב.

חזיקים מעמד

כל ההתקפות הגרמניות נהדפו — לעתים בקצה גבול המוצב ממש. למזלם של חיילי החטיבה חיפש האויב את נקודת התורפה, כשהוא תוקף לעתים בצפון, לעתים במזרח ולעתים בדרום-מזרח. אילו היו תוקפים תמיד אותה נקודה, ייתכן שהיו בסופו של דבר מצליחים לגבור על התנגדות המגינים. ב-8 ביוני, למרות הכיתור השלם (דיביזיה טריאסטה והדי-ביזיה הקלה מס' 90 מה„קורפוס האפריקאי“ הגיעו כתגבורת), הצליחה שיירה של פלוגת תובלה ה-101 של כוחות „צרפת החופשית“ לעבור ולהביא לביר-חכים תחמושת ושתי מיכליות מים; היתה זו השיירה האחרונה שהגיעה.

בעית המים החמירה. מתוך שני הליטרים שהוקצבו לכל חייל ליום, יועד ליטר אחד לבישול. בחום המדבר ותוך ניהול קרב בלתי פוסק יש צורך ב-4 ליטרים לפחות. אחדים שתו מים מדלקונים ישנים, שהכילו פעם בנזין. התוצאה לא איחרה לבוא — האנשים חלו בדיוזנטריה.

ב-10 ביוני, לפני הפינוי, חולקה כמות המים האחרונה — רבע ליטר לאיש. ברבע ליטר זה דרש אחד ממפקדי הגדודים מקציניו להתגלח.

למרות הפגזות הארטילריות, למרות המחסור במים, החום, האבק והעייפות, לא נחלשה הגנת ביר-חכים.

הפריצה

התקפת ה-10 ביוני היתה עזה במיוחד. בשעה 1300 הטילו 100 מפציצי „שטוקה“ 50 טון פצצות על המוצב, עמודי עשן ואבק התאבכו השמימה. הפצצות נראו ניתקות כפנינים מבריקות בשמש בגובה 200 מטר. לבסוף, בשעה 1700, נמסרה פקודת הפינוי: „פירצו דרך ליציאה“. הפקודה התי

